

АНАЛІЗ СТАВОК ВІДРАХУВАНЬ НА СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ДЕЯКИХ КРАЇНАХ – ЧЛЕНАХ ЄС

Нікітіна Я.В. Аналіз ставок відрахувань на соціальне страхування в Україні та деяких країнах – членах ЄС. У статті досліджено систему соціального страхування, величину ставок та розподіл стягнень на соціальні заходи між роботодавцями та найманими працівниками у Німеччині, Австрії та Словаччині. Здійснено порівняльний аналіз величини відрахувань на соціальне страхування в перелічених країнах та Україні. Визначено відсоток нарахування та утримання внесків на соціальне страхування у сукупній величині нарахованої заробітної плати.

Ключові слова: єдиний соціальний внесок, нарахування, система соціального страхування, страхові внески, утримання із заробітної плати.

Никитина Я.В. Анализ ставок отчислений на социальное страхование в Украине и некоторых странах – членах ЕС. В статье исследованы система социального страхования, размер ставок и распределение взысканий на социальные мероприятия между работодателями и наемными работниками в Германии, Австрии и Словакии. Осуществлен сравнительный анализ величины отчислений на социальное страхование в этих странах и Украине. Определен процент начисления и удержания взносов на социальное страхование в совокупной величине начисленной заработной платы.

Ключевые слова: единый социальный взнос, начисления, система социального страхования, страховые взносы, удержания из заработной платы.

Nikitina Y.V. Analysis of rates of deductions for social insurance in Ukraine and some EU member states. The article examines the system of social insurance, the size of rates and the distribution of penalties for social activities between employers and employees in Germany, Austria and Slovakia. A comparative analysis of the amount of deductions for social insurance in these countries and Ukraine is carried out. The percentage of accrual and deduction of contributions for social insurance in the total amount of accrued wages is determined.

Key words: single social contribution, accruals, social insurance system, insurance contributions, deductions from wages.

Постановка проблеми. Особливої важливості набувають сфера правового регулювання відносин соціального страхування, а також розроблення та впровадження єдиної цілісної моделі системи соціального страхування з урахуванням основних світових принципів та її адаптація до умов та особливостей економічного і соціального життя вітчизняного суспільства. Зниження ставки нарахування та відміна утримання єдиного соціального внеску матимуть тривалий (або відтермінований) ефект, що може характеризуватися позитивними та негативними наслідками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес реформування законодавства стосовно соціального страхування зумовив численні обговорення та пояснення вітчизняних учених, серед яких: Л. Васечко, О. Гаманкова, Т. Говорушко, О. Головінов, Ю. Гончарук, Д. Карамішев, Л. Карамішева, Н. Ковач, І. Колосовська, С. Левицька, В. Литвиненко, Ю. Маршавін, О. Москаленко, В. Надрага, В. Новіков, А. Сидорчук, А. Соколовська, Г. Токаревіч, С. Шимків.

Постановка завдання. Метою статті є виокремлення особливостей та основних відмінностей нарахування та утримання внесків на соціальне страхування в Україні порівняно з Німеччиною, Австрією та Словаччиною.

Виклад основних результатів. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році», ст. 8 єдиний внесок для платників установлюється у розмірі 22% до визначеної ст. 7 цього Закону бази нарахування єдиного внеску. Якщо база нарахування єдиного внеску не перевищує розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на місяць, за який отримано дохід, сума єдиного внеску розраховується як добуток розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на місяць, за який отримано дохід (прибуток), та ставки єдиного внеску [2].

У контексті вітчизняної практики доречно розглянути основні ставки стягнень за державним соціальним страхуванням у Німеччині, оскільки

саме континентальна модель та досвід ФРН були покладені в основу створення вітчизняної системи соціального страхування. Л. Васечко стверджує, що під терміном «соціальне страхування» у Німеччині виокремлюють п'ять видів різних страхових договорів, розроблених соціально-трудохими відомствами на основі Кодексу соціального права: державне медичне страхування, що представляється державними медичними органами; державне обов'язкове страхування на випадок виникнення необхідності в догляді через хворобу або старість забезпечується державними медичними касами; пенсійне страхування реалізується земельними або федеральними страховими товариствами для найманих робітників; страхування на випадок втрати роботи гарантується федеральним відомством із праці; державне обов'язкове страхування від наслідків нещасного випадку на виробництві [1, с. 39].

І. Колосовська зазначає, що фінансування системи соціального захисту в Німеччині здійснюється

із внесків застрахованих осіб найманої праці та роботодавців, із державного бюджету, а також унаслідок комбінації обох видів фінансування. Гарантом виконання соціальних зобов'язань є держава, перерозподіляючи частину коштів на покриття видатків у вигляді державних дотацій [4, с. 154].

Т. Сарацин наголошує, що в Німеччині дедалі вищий середній вік працевлаштованого населення зсуває центр ваги зайнятих осіб до літньої вікової групи, менш дієздатної у сфері інновацій та діяльності, яка потребує тяжких фізичних зусиль [8, с. 123]. Науковець також вважає, що будь-яку форму базового матеріального забезпечення слід будувати так, щоб вона не відмежовувала і паралізувала, а сприяла, тому перехід від отримання соціальних виплат до нарахування заробленого прибутку набуває особливого значення [8, с. 283].

Ставки внесків на соціальне страхування у Німеччині подано на рис. 1.

Серед лідерів – реформаторів систем охорони здоров'я аналітики називають Чеську Республіку та

Словаччину, що досягли значного скорочення бюджетних витрат на охорону здоров'я, відійшовши від загальнодержавного планування розподілу ресурсів у галузі на користь ринкових важелів [7, с. 14].

В Австрії кошти на охорону здоров'я розподіляються, головним чином, через фонди страхування національної системи страхування. Майже всі види позалікарняних послуг забезпечуються національною системою охорони здоров'я тим, хто її потребує, без додаткової оплати, а невідкладна допомога гарантується всім особам, що знаходяться на території Австрії [5].

На рис. 2 та 3 наведено види соціального страхування та величину ставок у системі соціального страхування Словаччини та Австрії. Подібним чином наведено інформацію стосовно розподілу ЄСВ в Україні (рис. 4).

Наведені дані у згрупованому вигляді представлено в табл. 1.

У табл. 2 наведено розміри внесків на соціальне страхування, що нараховуються та утримуються, у

Працівник	Внески на соціальне страхування (разом відсоток)	Роботодавець
7,30%	Соціальне страхування по хворобі 7,30% 14,60% 7,30%	7,30%
9,35%	Пенсійне соціальне страхування 9,35% 18,70% 9,35%	9,35%
1,50%	Соціальне страхування по безробіттю 1,50% 3,00% 1,50%	1,50%
1,275%	Соціальне страхування по догляді 1,275% 2,55% 1,275%	1,275%
—	Соціальне страхування з втрати працездатності	0,09%
—	U1 - Виплати у випадку госпіталізації (беруть участь фірми, з кількістю працівників до 30 осіб)	Величина відрахувань визначається залежно від умов договору з лікарняною касою
—	U2 - Виплати у випадку вагітності та пологів (беруть участь усі фірми, незалежно від кількості працівників)	
—	Відрахування до професійних спілок (соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві)	Залежно від класу професійного ризику

Рис. 1. Ставки відрахувань на соціальне страхування у Німеччині 2017 р. [10]

Німеччині, Словаччині та Україні з розподілом нарахувань та утримань.

Аналіз інформації з попередніх рисунків, а також даних таблиць свідчить, що ставки нарахування внесків на соціальне страхування в Україні (а саме ЄСВ) доволі низькі порівняно з країнами – членами ЄС, а утримання з 01.01.2016 взагалі не здійснюються. А.М. Соколовська вважає суто вітчизняною проблемою найвищу (порівняно не лише з постсоціалістичними, а й із розвинутими країнами ЄС) ставку ЄСВ для роботодавців (нарахування) і найнижчу для найманих працівників (утримання) [9, с. 10].

Після впровадження в Україні процедури стягнення єдиного соціального внеску, а пізніше й відміни утримань (зазначимо, що у практиці соціального страхування проаналізованих країн утримання здійснюються у доволі значних розмірах) дефіцит Фондів соціального страхування значно зріс.

З одного боку, це пов'язано зі зменшенням ставки нарахування ЄСВ майже вдвічі та з відміною утримання єдиного соціального внеску, а з іншого – зі змінами розміру мінімальної заробітної плати (зросла вдвічі), а, відповідно, і розміром мінімального страхового внеску.

Окремо слід проаналізувати вплив лише витрат на соціальне страхування (без урахування утримання податків). У разі отримання працівником, наприклад, 10 тис. грн. щомісяця і ставці ЄСВ 22% структура заробітної плати матиме вигляд, наведений на рис. 5.

На рисунках 1–3 наведено перелік ставок нарахування та утримання внесків на державне соціальне страхування Німеччини, Словаччини та

Працівник	Внески на соціальне страхування (разом відсоток)			Роботодавець
	Соціальне страхування по хворобі	Пенсійне соціальне страхування	Соціальне страхування по безробіттю	
4,00%	4,00%	14,00%	10,00%	10,00%
4,00%	4,00%	18,00%	14,00%	14,00%
1,00%	1,00%	2,00%	1,00%	1,00%
3,00%	3,00%	6,00%	3,00%	3,00%
1,40%	1,40%	2,80%	1,40%	1,40%

Рис. 2. Ставки відрахувань на соціальне страхування у Словаччині, 2017 р. [11]

Працівник	Внески на соціальне страхування (разом відсоток)			Роботодавець
	Соціальне страхування по хворобі	Пенсійне соціальне страхування	Соціальне страхування від нещасного випадку	
7,65%	7,65%	15,30%	7,65%	7,65%
10,25%	10,25%	22,80%	12,55%	12,55%
-----	1,50%	3,00%	1,50%	1,30%

Рис. 3. Ставки відрахувань на соціальне страхування в Австрії, 2017 р. [6]

Працівник	Єдиний соціальний внесок (разом відсоток)		Роботодавець
	Соціальне страхування	Пенсійне соціальне страхування	
-----	-----	2,45%	2,45%
-----	-----	18,15%	18,15%
-----	-----	1,40%	1,40%

Рис. 4. Ставки відрахувань на соціальне страхування в Україні, 2017 р. [3]

Таблиця 1

Ставки відрахувань на соціальне страхування, 2017 р.

Вид соціального страхування	Німеччина	Словаччина	Україна
Соціальне страхування по хворобі(страхова медицина)	14,60%	14,00%	-
Пенсійне соціальне страхування	18,70%	18,00%	18,15%
Соціальне страхування по безробіттю	3,00%	2,00%	1,40%
Соціальне страхування з тимчасової втрати працездатності	0,09%	2,80%	2,45%
Соціальне страхування від нещасного випадку	Залежно від класу професійного ризику	6,00%	
Соціальне страхування по догляду	2,55%	-	-

Таблиця 2

Нарахування та утримання на соціальне страхування, 2017 р.

Вид соціального страхування	Німеччина		Словаччина		Україна	
	Роб.	Прац.	Роб.	Прац.	Роб.	Прац.
Соціальне страхування по хворобі(страхова медицина)	7,30%	7,30%	10,00%	4,00%	-	-
Пенсійне соціальне страхування	9,35%	9,35%	14,00%	4,00%	18,15%	-
Соціальне страхування по безробіттю	1,50%	1,50%	1,00%	1,00%	1,40%	-
Соціальне страхування з тимчасової втрати працездатності	0,09%	0,09%	3,00%	3,00%	2,45%	-
Соціальне страхування від нещасного випадку	Залежно від класу професійного ризику	-	1,40%	1,40%		-
Соціальне страхування по догляду	1,275%	1,275%	-	-	-	-

Рис. 5. Структура нарахованої заробітної плати (без урахування утримання) після 01.01.2016

Австрії. Проведемо певні математичні розрахунки. Припустимо, що розмір заробітної плати одного найманого працівника на підприємстві, що функціонує у ФРН, становить 1 тис. грошових одиниць, і позначимо цю величину a . Таким чином, витрати на соціальне страхування становитимуть:

$$0,146a + 0,187a + 0,03a + 0,0255a + 0,0009a = 0,3894a.$$

Із них утримання на соціальне страхування становлять:

$$(0,3894a - 0,0009a) : 2 = 0,19425a.$$

Нарахування становлять: $0,19515a$ (без урахування відсотка, що залежить від класу професійного ризику). Отримані дані відображено на рис. 6.

Далі ці ж розрахунки проведемо на прикладі Словаччини: 1 тис. грошових одиниць заробітної плати найманого працівника позначимо величиною a . Нарахування на соціальне страхування становитиме:

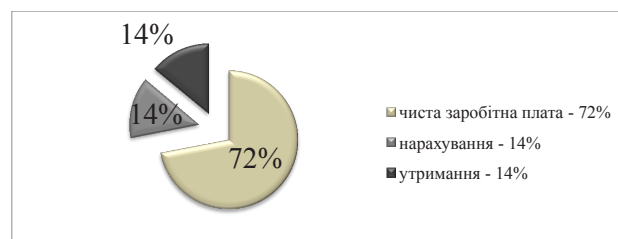

Рис. 6. Структура витрат на оплату праці та на соціальне страхування у Німеччині, 2017 р.

$$0,10a + 0,14a + 0,01a + 0,03a + 0,014a = 0,294a.$$

Утримання на соціальне страхування становитимуть:

$$0,04a + 0,04a + 0,01a + 0,03a + 0,014a = 0,134a.$$

Отримані результати ілюструє рис. 7.

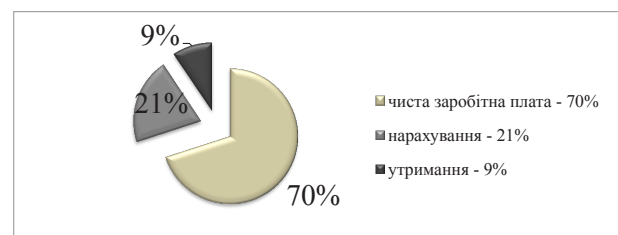

Рис. 7. Структура витрат на оплату праці та на соціальне страхування у Словаччині, 2017 р.

Складемо також подібну діаграму для моделі нарахування й утримання внесків на соціальне стра-

хування в Австрії. Розмір заробітної плати одного найманого працівника на підприємстві в Австрії також становить 1 тис. грошових одиниць, позначимо цю величину a . Нарахування на соціальне страхування становитиме:

$$0,0765a + 0,1255a + 0,015a = 0,217a.$$

Утримання на соціальне страхування становитимуть:

$$0,0765a + 0,1025a + 0,015a = 0,194a.$$

Отримані результати проілюстровано на рис. 8.

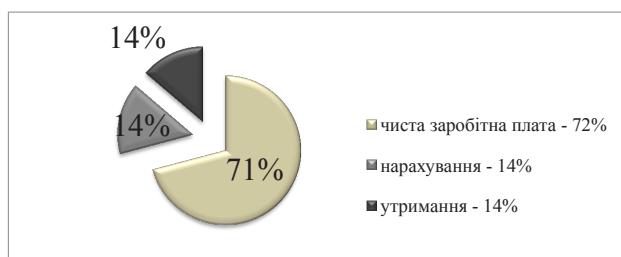

Рис. 8. Структура витрат на оплату праці та на соціальне страхування в Австрії, 2017 р.

Висновки. Як видно з результатів дослідження, відсоток витрат на соціальне страхування у складі витрат на оплату праці та на соціальне страхування в проаналізованих країнах ЄС дещо вищий, ніж в Україні. Проте структурний розподіл між нарахуванням та утриманням є іншим: у Німеччині та Австрії утримання та нарахування на соціальне страхування становлять однаковий відсоток від нарахованої заробітної плати. До цих відрахувань закладено також вартість послуг страхової медицини, а участь найманого працівника і роботодавця тотожна. Від цих величин залежить також рівень соціальних послуг, які отримують застраховані особи в разі настання страхового випадку: тимчасової непрацездатності, безробіття, досягнення пенсійного віку тощо.

Адекватне порівняння систем соціального страхування (навіть у межах Європейського Союзу) є складним і нераціональним, адже основні ставки та особливості здійснення соціального страхування значно відрізняються, однак не варто нехтувати світовим досвідом функціонування системи соціального страхування.

Список літератури:

1. Васечко Л. Система соціального страхування в закордонних країнах: корисний досвід для України / Л. Васечко // Вісник КНУТД. – 2003. – № 3. – С. 37–43.
2. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/909-19/conv/page>.
3. Кабмін змінив пропорції розподілу ЄСВ, 28.12.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://news.dtki.ua/labor/social-protection/41769>.
4. Колосовська І. Сучасні підходи у реформуванні соціальної політики держави як регулятора розвитку соціальної сфери. / І. Колосовська // Ефективність державного управління. – 2015. – Вип. 43. – С. 152–158.
5. Медичне страхування в Австрії, Фінляндії, Швеції, Італії, Ізраїлі, США (огляд, складений із фрагментів статей) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.likar.info/profi/articles/405.html>.
6. Neue Beiträge in der Sozialversicherung: 2016. Presseaussendung / Aktuell [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.hauptverband.at/cdscontent/load?contentid=10008.626318&version=1450859823>.
7. Новіков В. Соціальні наслідки Євроінтеграції України. Система охорони здоров'я / В. Новіков, К. Никонюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://library.fes.de/pdffiles/bueros/ukraine/09542.pdf>.
8. Сарацин Т. Німеччина сама себе руйнує / Т. Сарацин. – К. : Темпора. 2016. – 462 с.
9. Соколовська А.М. Реформа єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування в Україні / А.М. Соколовська // Фінанси України. – 2015. – № 7. – С. 7–23.
10. Sozialversicherungsbeiträge 2017 // Lohn-info [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lohn-info.de/sozialversicherungsbeitraege2017.html>.
11. Tabuľka platenia poisného od 1. januára 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.socpoist.sk/tabulka-platenia-poisneho-od-1-januara-2017/55433s>.